

p. 564–575. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.british-history.ac.uk/report.aspx?compid=71203>Date accessed: 30 May 2012;

15. Privateering and Piracy in the Colonial Period: Illustrative Documents / ed. by J. Jameson. – N.Y.: The Mac Millan Company, 1923. – XVII, 686 p.;

16. Durup J. A Short Seafaring Adventures and Conflicts in the Indian Ocean, 1405-1811. – 2004 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://en.wikipedia.org/wiki/William_Kidd;

17. Можейко І. Пірати, корсары, рейдери. Тайни морей і островов. – М.: Астрель, 2010. – 764 с.;

18. Рожнов А. "Цивилизованная" Европа и "варварская" Москва в зеркале смертной казни, 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ruska-pravda.com/index.php/2011070213424/stat-i/nit-vremeni/xiv-xvii.html>;

19. Zacks R. Pirate Hunter. The True Story of Captain Kidd. – L.: Hyperion, 2002. – 432 p.

УДК 340.13(477):340.137:341.174(4)

Ю.Л. Медведев

НАБЛИЖЕННЯ ПРАВА УКРАЇНИ ДО ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІАЛЬНИЙ АПАРАТ ТА СПОСОБИ УЗГОДЖЕННЯ

У статті досліджуються теоретико-правові аспекти понятійно-категоріального апарату та особливості його використання у вітчизняних та міжнародних нормативно-правових актах, що регулюють процес правової інтеграції України і Європейського Союзу.

Ключові слова: *адаптація законодавства, гармонізація, інтеграція, уніфікація права, імплементація, національне законодавство, міжнародний договір, право ЄС.*

В статье исследуются теоретико-правовые аспекты понятийно-категориального аппарата и особенности его использования в отечественных и международных нормативно-правовых актах, регулирующих процесс правовой интеграции Украины и Европейского Союза.

Ключевые слова: *адаптация законодательства, гармонизация, интеграция, унификация права, имплементация, национальное законодательство, международный договор, право ЕС.*

This article examines the theoretical and legal aspects of the conceptual and categorical apparatus and specifics of its use in the domestic and international legal acts regulating legal integration of Ukraine and the European Union.

Key words: *adaptation of legislation, harmonization, integration, unification of the law, implementation, national legislation, international treaties, the right of the EU.*

На сучасному етапі державотворення інтеграція України до Європейського Союзу виступає у якості неодмінною складової подальшої демократизації нашої країни, формування громадянського суспільства.

Одним з пріоритетних напрямів цього процесу і водночас необхідною умовою його успішної реалізації є наближення права України до права ЄС. Вона охоплює не тільки приведення вже діючих нормативних актів до стандартів Євросоюзу, а й створення нових, які враховують багатогранний досвід ЄС у цій сфері й відповідають найновішим світовим стандартам і вимогам. Разом з тим, для досягнення поставленої мети поряд с практичними необхідно вирішити й цілу низку питань теоретичного характеру. Не останнє місце серед яких займає чітке визначення змісту термінів, що використовуються в нормативно-правових актах та науковій літературі для позначення згаданого вище процесу.

З різним ступенем повноти це питання висвітлювали у своїх працях: В. Авер'янов, О. Бандурка, М. Баймуратов, В. Гомонай, І. Копіушко, Р. Куїбіда, С. Максименко, В. Муравйов, Н. Мушак, О. Негодченко, В. Опрішко, А. Омельченко, А. Фастовец, Ю. Шемшученко та ін.

Не применшуючи цінності досягнень згаданих вище дослідників необхідно зазначити, що в наслідок різних концептуальних і методологічних підходів щодо термінологічного визначення процесу наближення права України до права ЄС це питання й досі залишається предметом гострих наукових дискусій. Тому, головним завданням статті став аналіз та визначення змісту поняття "наближення права", його співвідношення та взаємозв'язок з іншими термінами, які використовуються для позначення цього процесу у вітчизняному й зарубіжному законодавстві та науковій літературі.

Як відомо, одним з завдань Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами (УПС), яку було підписано 14 червня 1994 році (набрала чинності 1 березня 1998 року), було забезпечення основ для взаємовигідного економічного, соціального, фінансового, науково-технічного та культурного співробітництва (ст. 1) [1]. У зв'язку з цим наголошувалося "що важливою умовою для зміцнення економічних зв'язків між Україною та Співтовариством є зближення існуючого і майбутнього законодавства України з законодавством Співтовариства. Україна вживе заходів для забезпечення того, щоб її законодавство поступово було приведенне у відповідність до законодавства Співтовариства" (ст. 51. п. 1). В п. 2 зазначеної статті міститься перелік пріоритетних галузей, які у першу чергу потребують приблизної адекватності законів: закон про митницю, закон про компанії, закон про банківську справу, бухгалтерський облік компаній і податки, інтелектуальна власність, охорона праці, фінансові послуги, правила конкуренції, державні закупки, охорона здоров'я та життя людей, тварин і рослин, навколишнє середовище, захист прав споживачів, непряме оподаткування, технічні правила і стандарти, закони та інструкції стосовно ядерної енергії, транспорт. Тобто головним завданням згаданого вище процесу стало усунення існуючих та можливих суперечностей (колізій) між окремими

нормативно-правовими актами України та ЄС, що регулюють подібні або суміжні суспільні відносини, а також протиріч, що виникають в процесі застосування права. Як бачимо, для позначення процесу наближення права України до права ЄС законодавцем застосовувалися різноманітні терміни: "зближення" (ст. 51, 76), "адаптація" (ст. 53, 77), "встановлення еквівалентних норм" (ст. 67), "приблизна адекватність законів" (ст. 51.2) та ін.

Подальший крок у цьому напрямі було зроблено Указом Президента України від 11 червня 1998 р. № 615/98 "Про затвердження стратегії інтеграції України до Європейського Союзу" [2]. Наголошуючи на надбанні у середньотерміновому вимірі асоціації з ЄС, Указ визначає серед основних напрямів інтеграційного процесу адаптацію законодавства України до законодавства ЄС (ст. 1), яка полягає у зближенні із сучасною європейською системою права шляхом реформування правової системи України з поступовим приведенням її у відповідність із європейськими стандартами у галузях, що були визначені Угодою про партнерство та співробітництво (УПС). Разом з тим підкреслювалося, що важливим чинником реформування правової системи України слід вважати участь України у конвенціях Ради Європи, які встановлюють спільні для цієї організації та ЄС стандарти. А баз третій згаданій статті визначив етапи адаптації: імплементація Угоди про партнерство та співробітництво, укладання галузевих угод, приведення чинного законодавства України у відповідність із стандартами ЄС, створення механізму приведення проектів актів законодавства України у відповідність із нормами ЄС.

Для позначення процесу наближення права України до права ЄС та суміжних з ним понять в нормативних актах вживаються й інші терміни. Зокрема, в Угоді про асоціацію (УА) [3] крім вже згаданих "адаптації" (стаття 138), "гармонізації" (статті 359, 404) та "зближення" (59, 84, 337, 358, 375, 405 і т. д.), активно застосовуються терміни: "законодавче зближення" (статті 149, 152), "регуляторне зближення" (статті 64, 114, 133, 322), "визнання міжнародних принципів і стандартів" (статті 291, 346, 378, 385), "взаємне визнання правил" (статті 70, 83, 106, 140), "транспозиція" (статті 56, 65, 96) тощо.

Цілком природно, що таке розмаїття термінів обумовлює необхідність чіткого з'ясування їхнього змісту, визначення між ними відмінностей та доцільності їх використання у вітчизняних нормативно-правових актах. Для цього, перш за все, необхідно звернутися до відповідної довідкової літератури. Так, у шеститомній "Юридичній енциклопедії" зазначається, що термін "адаптація законодавства" походить від латинського *adaptatio* - пристосування. Це форма правової гармонізації, суть якої полягає в узгодженні і пристосуванні нормативно-правових актів національного законодавства до міжнародних, європейських або внутрішньодержавних правових стандартів. Адаптація ґрунтується на принципах системно - функціонального та порівняльно-правового пізнання дер-

жовно-правових явищ та формування відповідної системи законодавства [4, с. 524]. За Загальнодержавною програмою адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, затвердженою Законом України № 1629-IV від 18 березня 2004 року, адаптація законодавства це процес приведення законів України та інших нормативно-правових актів у відповідність з *acquis communautaire* [5].

Вітчизняними правниками адаптація розглядається як одна з форм (поряд з імплементацією положень, стандартизацією норм та ін.) більш широкого процесу гармонізації законодавства. У "Словнику термінів і понять із міжнародного та європейського права", вона визначається як приведення законодавства держав-членів та країн – не членів у відповідність до вимог Європейського Союзу на підставі правових актів організації [6, с. 20]. Аналогічну точку зору на суть згаданого вище терміну мають й укладачі "Юридичної енциклопедії": "гармонізація законодавства" (від грецького *harmonia* – скріплення, зв'язок, злагожденість, домірність) - це процес цілеспрямованого зближення та узгодження нормативно-правових приписів з метою досягнення несуперечності законодавства, усунення юридичних колізій, дотримання міжнародних, європейських і національних правових стандартів. Автори енциклопедії, солідаризуючись зі своїми колегами теж вважають, що гармонізація законодавства відбувається у формах адаптації, імплементації, стандартизації, а також може передувати уніфікації [4, с. 553, 554]. Так УПС розглядає гармонізацію як важливу умову зміцнення економічних зв'язків між сторонами (ст. 51.1) [1]. На необхідність гармонізації права чітко вказує і План дій "Україна – Європейський Союз" від 12 лютого 2005 р. [7]. В тій частині, яка стосується удосконалення державного внутрішнього фінансового контролю, одним з заходів щодо реалізації поставленого завдання передбачена поступова "гармонізація з міжнародно визнаними стандартами (IFAC, IIA, INTOSAI) та методиками, а також з найкращою практикою ЄС щодо контролю та аудиту за державними надходженнями, витратами, активами та зобов'язаннями" [7]. Тобто гармонізація виступає у якості цільової настанови правотворчого процесу, яка повинна "вмикати" певні механізми отримання найвищого ступеня узгодженості та сумісності систем, що гармонізуються [8, с. 88].

Наступним терміном, що доволі часто вживається як в науковій літературі, так і в нормативно-правових актах є "імплементація законодавства". Це поняття походить від латинського *Implere*, що означає наповнювати, досягати, виконувати, здійснювати. В міжнародному праві - це організаційно - правова діяльність держав з метою реалізації своїх міжнародно-правових зобов'язань. Механізм імплементації має два рівні - міжнародний й національний. Міжнародна система складається із створених на підставі міждержавних угод міжнародних організацій. Націо-

нальну систему складають органи державної влади, уповноважені забезпечувати виконання державою міжнародно-правових зобов'язань [9, с. 667, 668]. Поряд з наведеними існують й визначення імплементації, які даються з урахуванням євроінтеграційних прагнень нашої країни. Так під нею розуміється процес транспонування актів законодавства Європейського Союзу, включаючи створення порядку та процедур їх впровадження (імплементація у вузькому сенсі); цей процес також включає тлумачення, практику застосування, забезпечення дотримання та виконання норм права, які відповідають європейському праву, органами державної влади (імплементація у широкому сенсі) [10]. В Наказі Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України "Про затвердження Методики визначення критеріїв євроінтеграційної складової державних цільових програм" від 16.03.2005 р. № 62 у п. 2 згаданої Методики, серед інших, дається й чітке визначення терміну імплементація під яким розуміється "здійснення, виконання державою міжнародних правових норм" [11]. Тобто за своєю суттю імплементація є фактичною реалізацією міжнародних зобов'язань України на внутрішньодержавному рівні, що здійснюється шляхом трансформації (реалізації) норм права ЄС у національні нормативно-правові акти. Правовим підґрунтям цього процесу виступає Конституція України 1996 року, яка статтею 9 встановлює, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України [12], а також Закон України "Про міжнародні договори України" від 29 червня 2004 року № 1906-IV [13].

Разом з наведеними застосовується й інше поняття – "уніфікація законодавства". Воно походить від латинського *unus* – один та *facere* – робити. Уніфікацією є процес приведення чинного законодавства у єдину систему, усунення розбіжностей і надання одноманітності правовому регулюванню подібних або близьких видів суспільних відносин. Головними методами уніфікації законодавства є систематизація законодавства, імплементація норм міжнародного права в національне законодавство, адаптація норм національного законодавства з вимогами міжнародного права і т. д. [14, с. 215]. Тобто уніфікація законодавства розуміється як процес зближення законодавства шляхом встановлення чи запровадження в національні правові системи однакових норм права [15, с. 56]. В ЄС вона має свої особливості, які повинна враховувати наша держава: уніфікація національного законодавства країн-членів відбувається через ухвалення постанов, які безпосередньо регулюють поведінку суб'єктів правовідносин і не передбачають узгодження з ними актів національного законодавства [16, р. 2]. Проте наша країна поки що не є членом ЄС, тому створення однакових правових умов для суб'єктів правовідносин (що, власне кажучи й є кінцевою метою уніфікації) за даних обставин, можливе лише в рамках міжнародного публічного права: через участь України у відпо-

відних міжнародних конвенціях нормативні приписи яких підлягають впровадженню в національне законодавство в незмінному вигляді.

Останнім часом для позначення специфічних різновидів наближення права України до права ЄС у науковий обіг почали запроваджуватися й інші терміни: "апроксимація" та "транспозиція". Торкаючись змісту першого з них С. Станік зазначає, що "настав час ґрунтовно підійти до запровадження апроксимації (наближення) права, законодавчих актів України до правової системи Європейського Союзу" [17, с. 3-9]. Тобто апроксимація являє собою певний різновид наближення правових систем шляхом поступової заміни одних нормативно-правових актів іншими близькими до первинних. Як зауважують М. Баймуратов та С. Максименко її можна охарактеризувати як процес "наближення" у контексті гармонізації. Поняття "гармонізація" однаковою мірою належить як до національного, так і міжнародного права. В останньому випадку може йтися швидше про гармонізацію правових систем держав. Структуровані на окремі галузі та інститути, норми права є складними системами, елементи яких рідко проявляють повну гармонію [18, с. 133].

З метою прискорення процесу гармонізації у деяких випадках необхідне швидке оновлення національного законодавства, яке відбувається через "транспозицію" [19]. Вона полягає у безпосередньому включенні положень права ЄС до національного законодавства. Особливістю транспозиції є відсутність відповідних парламентських процедур щодо ухвалення змін до законодавства. У даному випадку ці повноваження через інститут делегованого законодавства передаються уряду. Видавати зазначені нормативні акти, що мають силу закону в порядку делегованого законодавства можуть як самі уряди, так і будь-які підпорядковані їм органи виконавчої влади (міністерства, департаменти, управління, бюро і т.д.).

Таким чином, уніфікація та гармонізація виступають у якості основних засобів наближення права України до права Європейського Союзу. Кожна з них має свої особливості, які стосуються як способів вирішення поставлених завдань, так і їх результатів.

Уніфікація являє собою процес впровадження єдиних норм до різних національних правових систем. Зазвичай їй передують гармонізація, головним завданням якої є усунення суперечностей між законодавством шляхом узгодження нормативно-правових приписів. Досягнення поставленої мети здійснюється через імплементацію, стандартизацію, систематизацію та адаптацію права України до права ЄС. В контексті гармонізації повинні розглядатися й апроксимація та транспозиція. Перша, як заміна одних нормативно-правових актів іншими близькими до первинних, а друга - як прискорений процес оновлення національного законодавства, головну роль в якому відіграють органи виконавчої влади.

Враховуючи викладене, вважаємо за необхідне на законодавчому рівні провести систематизацію згаданих вище термінів з чітким визначен-

ням юридичного змісту, форм і методів реалізації та взаємодії. Це дозволить уникнути суперечностей щодо їхнього тлумачення як у нормативно-правових актах, так і у відповідній науковій літературі.

Використана література:

1. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами. // Офіційний вісник України. - 2006. - № 24. - Ст. 203.
2. Про затвердження стратегії інтеграції України до Європейського Союзу. Указ Президента України від 11 червня 1998 р. №615/98 (Редакція станом на 30.09.2011 р.) // Офіційний вісник України від 02.07.1998 р. - № 24. - С. 3. - Ст. 870. - код акту 5501/19.
3. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом і його державами-членами, з іншої сторони. - [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/docs/Agreement/AA_Body_text.pdf
4. Юридическая энциклопедия: в 6 т. / [редкол: Шемшученко Ю. С. (отв. ред.) и др.] - М.: Украинская энциклопедия им. М. П. Бажана, 1998-2004. - Т 1: А-Г. - 1998. - 672 с.
5. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу. Закон України № 1629-IV від 18 березня 2004 р. (Редакція станом на 01.10.2011 р.). // Відомості Верховної Ради України. - 2004. - № 29. - Ст. 367.
6. Законотворчість: Словник термінів і понять з міжнародного та європейського права / [ред.: В. О. Зайчук, О. Л. Копиленко]. - К. : Тов. "АТОПОЛ інк", 2005. - 160 с.
7. План дій "Україна - Європейський Союз" від 12 лютого 2005 р. - [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_693
8. Проблеми гармонізації законодавства України з міжнародним правом: Матеріали науково-практичної конференції (м. Київ, жовтень 1998 р.) / Інститут законодавства Верховної Ради України. - К.: Інститут законодавства Верховної Ради України, 1998. - 448 с.
9. Юридическая энциклопедия: в 6 т. / [редкол: Шемшученко Ю. С. (отв. ред.) и др.] - М.: Украинская энциклопедия им. М. П. Бажана, 1998-2004. - Т. 2: Д-И. - 1999. - 744 с.
10. Професійна юридична система МЕГА-Нау. - [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1078.14861.0>
11. Про затвердження Методики визначення критеріїв євроінтеграційної складової державних цільових програм. Наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України від 16.03.2005 р. № 62. - [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=z0438-05>
12. Конституція України. Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР (Редакція станом на 06.10.2013 р.) // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 30. - Ст. 141.

13. Про міжнародні договори України: Закон України від 29 червня. 2004 р. № 1906-IV // Відомості Верховної Ради України. - 2004. - № 50. - Ст. 540.
14. Юридическая энциклопедия: в 6 т. / [редкол: Шемшученко Ю. С. (отв. ред.) и др.] - М.: Украинская энциклопедия им. М. П. Бажана, 1998-2004. - Т. 6: Т-Я. - 2004. - 768 с.
15. Луць Л. Формування правового механізму взаємодії України з Радою Європи та Євросоюзом / Л. Луць // Віче. - Вип. 7-8. - 2006. - С. 54-57.
16. L'influence des Communautés europeennes sur le droit international prive des Etats membre. - Bruxelles, 1981. - [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://curia.europa.eu/common/tecdoc/notes/notes.pdf>
17. Муравйов В. І. Гармонізація законодавства як феномен європейської інтеграції / В. І. Муравйов // Український правовий часопис. - Вип. 2(7). - 2003. - С. 3-23.
18. Баймуратов М. Імплементация норм міжнародного права про свободу пересування і вибір місця проживання у право України / М. Баймуратов, С. Максименко // Право України. - 2003. - № 9. - С.133-138.
19. Петров Р. Транспозиція acquis Європейського Союзу у правові системи третіх країн: Монографія / Петров Р. - К.: Істина, 2012. - 364 с.

УДК 351.74 (477) "1939/1945"

А.Є. Шевченко

**НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ФУНКЦІОНУВАННЯ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ
БЕЗПЕКИ УРСР У 1939-1945 РР.**

У статті зроблено спробу проаналізувати нормативно-правове забезпечення функціонування народного комісаріату державної безпеки УСРР в період 1939-1945 років. Серед іншого, розглянуто правові аспекти реформування НКВС.

Ключові слова: *державна безпека, нормативно-правове забезпечення, наркомат, військові трибунали, органи державної безпеки.*

В статье сделана попытка проанализировать нормативно-правовое обеспечение функционирования народного комиссариата государственной безопасности УССР в период 1941 - 1945 годов. Среди прочего, рассмотрены правовые аспекты реформирования НКВД.

Ключевые слова: *государственная безопасность, нормативно-правовое обеспечение, наркомат, военные трибуналы, органы государственной безопасности.*

The article attempts to analyze the normative-legal support of the people's commissariat of state security of the USSR in the period 1941 - 1945). Among other things, deals with the legal aspects of the reform of the NKVD.

Key words: *public safety, regulatory and legal support, the people's commissariat of military tribunals, the state security bodies.*